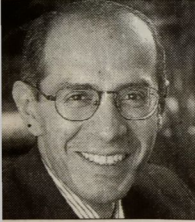

Türkiye ve 'yüksek' kültür

HASAN BÜLENT KAHRAMAN

Türkiye, tasarıma dayanan ve 'yüksek' kültür diye adlandırılabilir bir yaklaşımla ilgisini kesmiş durumdadır. Kimse, okumuyor, görmüyor ve dinlemiyor. Yalnızca bakmakla ve işitmekle yetiniyor. Bu, kültürün algılanmasında en

gerekli şey olan düşünme eyleminden insanların kopukları anlamına gelir.

Yaygın bir kanı olarak insanların artık okumadıkları, onun yerine televizyon izledikleri kabul edilmektedir. Bu, tümünden yanlış bir varsayımdır. İnsanlar artık televizyon da izlemiyor. Çünkü, televizyon ekranına bakmakla izlemek arasında çok ciddi bir fark vardır. Sorun, katılma içerecek şekilde bir izleme ise belki yalnızca yarışma programlarının sözü edilebilir. Fakat, orada da, insanların, yarı çıplak kızlar ya da programa davet edilen sanatçı gibi, yalnızca belli imgelere takıldıkları bellidir.

Bu durum okumanın hayatlardan çıkarılmasıyla erişilen bir sonuçtur. Çünkü, zihnin bir kültürel üretime

katılmasının ilk ve en keskin yolu okumaktır. Eğer etnografik bir kültürel eylemden söz edilmiyorsa, üretilmiş kültür bir tasarıma, tasarım da, anlaşılabilmesi için, bu türden bir yeniden üretim işlemine muhtaçtır. Okuma etkinliğinin dışlanmasıyla birlikte 'izleme' yetisi de yok edilmektedir. Ayrıca unutmamak gerekir ki, izlenen şey ne olursa olsun, bir müzik parçası, bir resim ya da film, anlaşılması, onun 'okunmasını' gerektirmektedir. Yazıdan uzaklaşan bir zihin durumu dilsizleşmekte ve öylelikle de zihinsel körlüğe sürülmektedir.

Okumanın sağladığı bir başka işlev ve etkinlikten de söz açmak gerekir: Soyutlama. Zihinsel muhakeme bir şeyin parçalardan bütüne, bütünden parçalara yönelerek algılanmasıdır. Bir 'metni, bir müzik parçası, bir resim ya da film olsun, okumak, onun öğelerinin teker teker ve bütün içinde, o bütünün de başka metinlerle karşılaştırmalı olarak ele alınması, zihnen izlenmesidir.

Soyutlamanın daha geniş bir ölçekte gerçekleştirilmesi 'soyut' kavramına karşılık gelir. Karşımızda duran şey sözcüklerle tanımladığımız ve dünyaya ait öğelerle karşılaştırdığımızda onların hiçbirisine benze-

miyorsa, onlara anlam üretme çabası, bir şeyi somut olmaktan çıkarıp soyut bir konuma yerleştirmektir. Üretilmiş yani tasarlanmış sanatın bütün eylemi de budur. Yüksek sanat, bir mukayese yaptığımızda bir şeye benzetsek de onu aynen taklit etmeyen sanattır. Türkiye'de insanların okuma, görme ve anlamadan kaçındıkları şey budur. Nedeni de açıktır.

Yüksek kültür kent kültürünün bir parçasıdır. Kentel kültür soyuttur. Oysa, Türkiye'de, kentte yaşıyor da olsa halkın büyük bir bölümü kırsal kökenlidir. Henüz o üretim ilişkilerinin geliştirdiği zihne sahiptir. Bu da oldukça somut bir yaklaşımı içerir. Etnografik kültürün de belli bir soyutlama düzeyi olduğu kuşku götürmez. Gene de, 'köylülük', nesnel arasındaki doğrudan ilişkiye, olayları en kestirme yoldan düşünmeye, neden sonuç bağıını en kısa yoldan kurmaya yatkındır. Bu zihin belli bir soyutlamayı izlemek istemeyeceği gibi izlese de algılayamaz da. O nedenle okumaz, izlemez.

İşin hazin yanı bu değildir. Bu sosyolojik bir gerçektir. Garip olan, alışkanlığa, dayalı folklorik kültürü yaşayan ve onun uzantısı bir zihine sahip bir ülkede 'yüksek kültür' diye sunulan şeylerin de aslında bu nitelikleri aşamamasıdır.